

Л. В. Серых

МЕТОДИКА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ И ВНЕШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ ПОДРОСТКОВ

В статье рассмотрена проблема взаимодействия общеобразовательных и внешкольных учебных заведений в эстетическом воспитании подростков. Разработаны направления учебно-воспитательного процесса, которые раскрывают указанное взаимодействие и делают учебно-воспитательный процесс более эффективным.

Ключевые слова: взаимодействие, общеобразовательные учебные заведения, внешкольные учебные заведения, эстетическое воспитание, подростки.

L. Sierykh

THE METHODICS OF INTERACTION OF SECONDARY AND OUT-OF-SCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS IN THE TEENAGERS AESTHETIC EDUCATION

The article considers the problem of interaction between secondary schools and out-of-school educational establishments in teenagers aesthetic education. The directions of the educational process, which reveal such interaction and make the educational process more effective are worked out.

Key words: interaction, secondary schools, out-of-school educational establishments, aesthetic education, teenagers.

УДК 37(09)(477)Ступак

О. В. Похілько

ПРОСВІТНИЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Ю. СТУПАКА

У статті здійснено спробу висвітлення основних напрямів просвітницько-педагогічної діяльності Ю. Ступака на основі аналізу широкого кола періоджерел, перш за все з фондів Державного архіву Сумської області. Окреслено сферу наукових інтересів сумського дослідника, що охоплювала фольклористику, мистецтвознавство, літературознавство, краєзнавство, історію педагогіки. Визначено, що в основу діяльності Ю. Ступака як ученого, педагога й управлінця було покладено ідеї демократизму, гуманізму та народності, а погляди та напрацювання Юрія Петровича активно реалізовувалися у практиці вітчизняних навчальних закладів (як у власній викладацькій та просвітницькій діяльності педагога, так і в освітніх установах УРСР та СРСР).

Ключові слова: просвітницько-педагогічна діяльність, Ю. Ступак, Охтирське педагогічне училище, Конопоський учительський інститут, Глухівський учительський інститут, Сумський педагогічний інститут.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. На сучасному етапі розвитку української держави особливої значущості набуває підвищений інтерес наукової громадськості до вивчення репрезентативної творчої спадщини не тільки визначних освітян, педагогів світового виміру, а й тих викладачів вищої школи, чия невтомна й плідна праця, думки й ідеї сприяли формуванню кількох поколінь національно свідомих громадян та, активно реалізуючись у наш час, залишаються маловідомими широкому загалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. В останні десятиріччя вітчизняна історія педагогіки поповнилась низкою ґрунтовних досліджень, присвячених вивченню педагогічних персоналій. Серед них праці Н. Антоненко, С. Захаренко, А. Іванко, Г. Кудини, І. Скоропад, А. Тимченко та ін. Сотні імен наших співвітчизників було повернуто із забуття, введено до активного наукового обігу, інші – доповнено та збагачено новими матеріалами, переосмислено під іншим кутом зору. Серед них достойне місце належить Юрію Петровичу Ступаку (1911–1979) – вченому, педагогу, людині енциклопедичних знань, сфера наукових інтересів якого охоплювала фольклористику, мистецтвознавство, літературознавство, краєзнавство, історію педагогіки, а в центрі уваги завжди стояли питання освіти та виховання молодого покоління, підготовки майбутніх

учителів, тих, хто буде формувати феномен національного життя, культуру й науку, думки і сподівання народу.

Особистість Ю. Ступака привертала увагу його сучасників, колег, учнів і послідовників, краєзнавців (В. Балаяна, О. Білецького, Р. Білоуса, О. Вертія, П. Гаврилова, М. Данька, О. Дзевєріна, В. Єфремова, І. Ільченко, Л. Корж, І. Корнющенко, П. Охріменка, Г. Петрова, С. П'ятченко та ін.), проте до сьогодні не існує цілісного дослідження його викладацької та управлінської діяльності.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у спробі висвітлення досвіду просвітницько-педагогічної діяльності Ю. Ступака (1911–1979) на основі аналізу широкого кола архівних матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Становлення Ю. Ступака як науковця і викладача відбувалось у контексті суспільно-політичного, соціально-економічного та культурно-освітнього розвитку України в 30–70-х роках ХХ століття і відобразило всі суперечності цього часу.

Важливим завданням галузі народної освіти в радянський післявоєнний період було здійснення в країні загальної обов'язкової середньої освіти, перехід навчальних закладів на новий зміст освіти, вдосконалення навчального процесу і виховання учнів. У ці роки серед учителів шкіл і працівників органів народної освіти з'явилося багато ентузіастів, справжніх майстрів педагогічної справи, до яких з повним правом можемо зарахувати Ю. Ступака. У своїй багатовекторній професійній діяльності Юрій Петрович орієнтувався на народну основу та національну самобутність явищ культурного, літературного та педагогічного процесів.

Світоглядні позиції Ю. Ступака як педагога відображені в його багатовекторному творчому доробку, що складався з наукових праць педагогічного, мистецтвознавчого, фольклористичного, краєзнавчого напрямів, а також розлогого листування з широким колом адресатів від союзних, республіканських, закордонних видавництв до приватних дописувачів, а головне – у його багаторічній плідній діяльності як викладача вищої школи. Так, після закінчення Харківського інституту народної освіти, з 1934 року і до початку війни, Юрій Петрович працював викладачем літератури в Охтирському педагогічному училищі; з 1945 року – в Конотопському учительському інституті, а потім після його реорганізації у 1952 року – у Глухівському. Після захисту кандидатської дисертації, з 1953 року і до виходу на пенсію у 1971 році Ю. Ступак працював у Сумському педагогічному інституті, де очолював кафедру української літератури, з 1966 року виконуючи обов'язки професора.

Роки роботи Юрія Петровича в Конотопському учительському інституті позначені активною діяльністю: він керував кафедрою літературознавства, був членом Ради інституту, представником у Раді наукового студентського товариства. На засіданнях Ради інституту, кафедральних зібраннях постійно порушував питання вдосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи викладачів та студентів. Велику увагу він приділяв професійній підготовці майбутніх викладачів-філологів, переймався розширенням їхніх читацьких інтересів, спрямованістю до роботи в освітніх закладах різного рівня.

Його звіти на засіданнях Ради інституту завжди мали конструктивний, дієвий характер. Зокрема, серед пропозицій, унесених Ю. Ступаком, є такі: «Поставити питання перед Міністерством освіти УРСР включити до плану наступного навчального року факультативний курс дитячої літератури» [1, с. 43] або «Про необхідність випуску в навчальному закладі наукових посібників, записок тощо» [2, с. 15]. У звіті «Про стан навчально-виховної роботи в базовій школі» Ю. Ступак-доповідач зауважував, що діти мало читають дитячу літературу [2, с. 31]. Учений у більшості випадків сам активно втілював у життя свої зауваження та пропозиції. Тож цілком закономірно, що саме він став редактором наукового збірника інституту «Наукові записки», членом редколегії збірника «Конотопщина в дні Великої Вітчизняної війни».

Питаннями розвитку дитячої літератури Юрій Петрович присвятив значну частину свого подальшого життя: наукові статті й розвідки, підручники, хрестоматії й методичні посібники, численні зустрічі з учителями та вихователями дитячих установ, керівництво науково-дослідними роботами студентів з відповідної проблематики.

Велику увагу сумський педагог-дослідник приділяв проблемі підготовки та підвищення кваліфікації викладацьких кадрів. У цьому контексті привертають увагу навчальні посібники та наукові розвідки вченого («Бібліографічна робота вчителя літератури», «Бібліографія в самостійній роботі вчителя», «Краєзнавство – крок до пізнання мистецтва» тощо), що мали на меті, перш за все, надання методичної допомоги вчителям в їхній практичній діяльності.

Проте аналіз архівних матеріалів засвідчує, що як керівник кафедри літературознавства Ю. Ступак багато уваги приділяв підвищенню наукового та методичного рівня викладачів, але насамперед сам намагався бути взірцем для колег та співробітників. Він систематично виступав із доповідями на засіданнях кафедри, порушуючи актуальні питання з проблем розвитку фольклористики («Стан радянської фольклористики»), української та російської літератури, методики їх викладання («Вивчення біографії письменника в школі»), взаємозв'язків літератур різних народів («Гоголь і українська література», «Герцен і українська література», «Шевченко і російська література»), виховної ролі літератури («Шевченко про виховання та освіту»), історії дитячої літератури («Українська література для дітей у період громадянської війни та відбудівний період») [3]. На порядку денному засідань кафедри, яку вчений очолював протягом майже шести років, систематично обговорювались відкриті лекції викладачів, де завідувач виступав зі слухними зауваженнями та порадами. Також велася активна робота з удосконалення робочих планів, обговорення нових підручників тощо.

У характеристиках на керівника кафедри літературознавства, які надала у 1948–1950 роках адміністрація Конотопського учительського інституту, зазначалося, що Ю. Ступак приділяв багато уваги науково-дослідній роботі, а його лекції відзначалися глибоким науково-теоретичним змістом. «Витриманий, дисциплінований, вимогливий до себе і до інших» – саме таким чином характеризували Юрія Петровича [4, с. 1–2].

У матеріалах щорічних звітів Конотопського учительського інституту акцентувалася увага на досягненнях кафедри літературознавства та її керівника Ю. Ступака [5, с. 31; 6, с. 30, 68]. Саме за роки роботи у цьому вищому навчальному закладі Юрій Петрович підготував дисертацію на тему «Слов'янська тема в українській літературі 40–50 рр. ХІХ ст. (Романтизм і Шевченко)».

У 1952 році після реорганізації Конотопського учительського інституту Ю. Ступак понад рік працював старшим викладачем кафедри української літератури Глухівського учительського інституту. У лютому 1953 року у вченій раді Харківського педагогічного інституту він захистив дисертацію, здобувши науковий ступінь кандидата філологічних наук. Зауважимо, що першим опонентом опонентом захисту був дійсний член АН УРСР, доктор філологічних наук М. Рильський. Висока оцінка наукового здобутку Ю. Ступака видатним ученим, слухні зауваження та рекомендації відіграли значну роль у подальшій кар'єрі Юрія Петровича.

Підкреслимо також, що в подальшому в сумського вченого склалися тісні та плідні стосунки з науковцями Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, який очолював академік М. Рильський. Аналіз архівних матеріалів підтверджує, що Ю. Ступак активно співпрацював із цим закладом: брав участь у наукових конференціях, нарадах збирачів народної творчості, ювілейних вечорах; став співавтором колективної монографії Інституту «Українська радянська фольклористика» [7, с. 14–19].

У жовтні 1953 року Міністерство освіти України призначило його завідувачем кафедри української літератури Сумського педагогічного інституту. Саме з цим навчальним закладом пов'язані найбільш плідні творчі та наукові здобутки вченого. У матеріалах перевірки кафедр літератури та мовознавства Сумського педагогічного інституту ім. А. С. Макаренка комісією Міністерства освіти УРСР за 1957–1958 навчальний рік [8] зазначалося, що доцент Ю. Ступак – досвідчений науковий співробітник, ім'я якого добре відоме в українській науці. Комісія також надала високу оцінку роботі викладача як керівника студентського наукового гуртка, в межах діяльності якого молодь залучалася до самостійних творчих пошуків, зокрема шляхом участі у республіканських заходах. Так, найбільш обдаровані студенти були співдоповідачами на конференції фольклористів та етнографів, що відбулася в Києві у

1957 році.

Спогади студентів свідчать про блискучий талант професора Ю. Ступака як лектора, адже він досконало володів ораторською майстерністю, захоплював аудиторію бездоганним знанням свого предмета, яскравими прикладами, спрямовуючи молодь до свідомого оволодіння педагогічними знаннями.

Юрій Петрович провадив активну навчальну та виховну роботу зі студентами, застосовував творчий підхід до викладацької діяльності. Так, за свідченнями одного з його учнів О. Вертія, в межах курсу «Давня українська література» він організував зустріч студентів з кобзарем і художником Г. Ткаченком, який виконав для молоді на старосвітській бандурі українські народні думи, історичні пісні та псалми у класичній кобзарській традиції [9, с. 4]. Враження від того творчого виступу залишилися в пам'яті Олексія Івановича й до сьогодні, а історія кобзарства стала одним із предметів його наукових зацікавлень.

Ю. Ступак невимушено прилучав своїх студентів до світу української науки і культури. Так, його учні згадували приїзд до інституту делегації учених-фізиків з Академії наук України, і хоча його було організовано для студентів фізико-математичного факультету перш за все, Юрій Петрович наполегливо радив молоді побувати на зустрічі з ними. «Тонкощі фізичних явищ вам, можливо, й не будуть зрозумілими до кінця, але ви намагайтеся, насамперед, збагнути суть життєвих принципів та ідеалів ученого, його духовний світ», – говорив він [9, с. 4].

Дбаючи про формування духовного світу студентства на українській основі, який приводив до усвідомлення власної національної честі та гідності, викликав необхідність самопізнання і самоусвідомлення, гордість за українську культуру, біль за трагічні сторінки її історії. Як натхненний мистецтвознавець Ю. Ступак у своїх лекціях систематично звертався до творчості різних художників, їх зв'язків із Сумщиною та Україною в цілому, вчив молодь розуміти мистецтво та «читати» картини, у зв'язку з чим радив відвідувати художні музеї, вивчати творчість окремих митців, їх конкретні полотна, зіставляючи свої думки та висновки з ідеями відомих науковців. Також прикметною рисою вдачі Юрія Петровича було вболівання за долю своїх вихованців, уміння підтримати та застерегти.

Очевидною є пряма кореляція між науковими інтересами Ю. Ступака і тематикою наукових досліджень його учнів, а також членів кафедри та науковців факультету, що свідчить про прагнення педагога реалізувати свої принципи у процесі професійної підготовки фахівців – учителів, філологів, його прагнення щодо покращення об'єктивної педагогічної дійсності. Окремі формулювання тем наукових доповідей студентів та їхніх керівників увиразнюють великий виховний і розвивальний потенціал цих досліджень, самостійність наукового пошуку студентів, їх намагання змінити навчальний вектор із запам'ятовування і фіксації інформації на мисленнєві операції, встановлення взаємозв'язків між літературними процесами та явищами, фактами об'єктивної дійсності тощо.

Зауважимо, що в цей час суттєво розширилися вектори наукових пошуків сумського дослідника: відтепер учений наполегливо працював як літературознавець, фольклорист, методист, досліджуючи питання історії педагогіки. Також він був активним учасником численних науково-методичних заходів, що проводилися на рівні області та республіки. Це і семінари завідувачів кафедр української, російської та зарубіжної літератур, які проводило Міністерство освіти України, і наукові сесії, і робота в якості голови Державних екзаменаційних комісій у різних навчальних закладах республіки (Харків, Станіслав, Полтава). Він активно співпрацював з Українським науково-дослідним інститутом педагогіки (УНДІПом), зокрема беручи участь у конференціях, семінарах, виїзних наукових засіданнях. Так, у 1961 році на виїзному науковому засіданні відділу методики літератури УНДІПу, присвяченому 100-річчю з дня смерті Т. Шевченка, він виступив з доповіддю «Фольклор у «Букварі» Т. Г. Шевченка». У 1958 році – він співдоповідач на науковій сесії, присвяченій перспективам розвитку гуманітарних наук в Україні, що проводилася під егідою Президії Академії наук УРСР, Міністерства вищої освіти УРСР, Міністерства освіти УРСР та Міністерства культури [4, с. 17–18].

Ю. Ступак усвідомлював, що викладач вищої школи повинен бути в авангарді

наукових пошуків та добре розумітися на актуальних питаннях сучасної науки. Коло його зацікавлень як науковця-філолога, методиста, вихователя майбутніх учителів постійно розширювалося. У 1955 році він брав участь у всесоюзній нараді в Києві з питань вивчення історичного епосу східних слов'ян, а у 1963 році виступав у Москві в Інституті слов'янознавства АН СРСР з доповіддю про академіка Д. Маркова, вченого, який деякий час працював у Сумському педагогічному інституті. З 1963 року Ю. Ступак – член Наукової ради Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР з проблеми «Закономірності розвитку світової літератури на сучасному етапі», систематично відвідував засідання пленумів Наукової ради, конференції (наприклад, XIV і XX наукові Шевченківські конференції 1965 та 1971 років). У 1969 році вчений став доповідачем на міжнародній науковій конференції в Білорусії з проблем вивчення білорусько-українських літературних та фольклорних зв'язків («Українсько-білоруські зв'язки у дитячій літературі») [7, с. 4, 5–8, 11, 23].

Проблеми розвитку дитячої літератури, перш за все, української, завжди перебували на авансцені наукових уподобань педагога. У найбільш концентрованій формі вони реалізувались у підручниках та посібниках для педагогічних, бібліотечних інститутів, інститутів культури, університетів, училищ та інших навчальних закладів, співавтором яких він став [10; 11]. Зауважимо, що вони отримали схвальні відгуки широкого кола фахівців [12; 13; 14].

До того часу в Україні не було посібника з дитячої літератури, і тому в рецензіях було зазначено, що вихід книжки Д. Білецького і Ю. Ступака став «відрадним явищем», що допоможе в піднесенні якості викладання дитячої літератури, стане добрим і потрібним посібником кожному, хто цікавиться художньою літературою для дітей. Критики також зауважували, що саме в розділі, автором якого був Юрій Петрович, використано маловідомі матеріали, проаналізовано забуті літературні твори та фольклорні збірники, в яких вміщувались зразки народної творчості для дітей. Так, учений звертався до «Читанки для малих дітей» М. Шашкевича, «Книжиці читальної для початківців» О. Духновича, «Співаника для господарських діточок» Ю. Федьковича. Цікаві міркування висловлені й при огляді дитячої періодичної преси – газети «Ластівка», журналів «Дзвінок», «Молода Україна» тощо. У цьому розділі розглядалися також дитячі твори С. Васильченка, Марко Вовчок, Л. Глібова, М. Коцюбинського, Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка.

Підкреслимо, що переважну більшість цих матеріалів раніше було включено до хрестоматії «Українська дитяча література» [15], що свідчить про їх високу якість. У Програмах з дитячої літератури 1961 та 1964 років також рекомендувалися до вивчення праці Ю. Ступака.

Саме Юрій Петрович став одним з перших радянських дослідників педагогічного доробку відомих українських просвітників О. Духновича, К. Ушинського, Т. Шевченка, виокремлюючи їхні інноваційні ідеї, зокрема щодо необхідності рідномовного навчання, заохочування учнів до свідомого читання тощо. Аналізуючи педагогічні погляди відомих українських культурно-освітніх діячів (Л. Глібова, П. Грабовського, П. Мирного, Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського, П. Тичини та інших) дослідник акцентувався увагу на обґрунтуванні виховного потенціалу їх різножанрових творів.

Аналіз архівних джерел, зокрема листування Ю. Ступака з різноманітними видавництвами, бібліотеками та музеями [16; 17; 18], засвідчує визнання його наукових досягнень на всесоюзному рівні.

Юрій Петрович був активним дописувачем таких газет та журналів, як «Радянська педагогіка», «Радянська освіта», «Дошкільне виховання», «Література в школі», «Радянська етнографія», «Народна творчість та етнографія», «Радянська культура», «Культура і життя», «Радянське літературознавство», «Дитяча література», «У світі книг», «Література Росії», «Вітчизна», «Всесвіт», «Прапор», «Художник» та ін. [17]. Отже, його науково-педагогічний доробок поширювався на всій території СРСР та був доступним для використання в навчальному процесі.

В особистому архіві Ю. Ступака зберігається листування з представниками різних

організацій, видавництв та редакцій щодо опублікування його наукових праць [16]. Зокрема, з такими, як:

– «Дитяча література» у м. Москва, звідки Юрію Петровичу надійшла пропозиція продовжити літературознавчу серію, започатковану відомими туркменським поетом і прозаїком, народним письменником Туркменістану К. Татрикулієвим та узбецьким філологом, критиком і редактором П. Шермухамедовим, підготувавши до друку працю «Дитяча література України»;

– навчально-педагогічним видавництвом «Радянська школа» у м. Київ щодо посібників для вищих навчальних закладів «Українська дитяча література» та «Бібліографічна робота вчителя української літератури», неодноразово видавництво пропонувало досліднику бути рецензентом;

– видавництвом художньої літератури Української Радянської Соціалістичної Республіки «Дніпро» щодо книг «Українсько-білоруські літературні зв'язки», «Українсько-білоруське єднання»;

– Комітет з преси при Раді Міністрів УРСР та Книжкова палата УРСР зверталися до сумського науковця як до знаного літературознавця щодо написання рукопису «Українського екслібриса», спільно з видавництвом «Мистецтво» сприяли опублікуванню розвідки «Крамської і Україна»;

– Академія наук УРСР та редактори «Української радянської енциклопедії» співпрацювали з Юрієм Петровичем як автором статей про І. Абрамова, І. Крамського, С. Пономарьова та рецензентом літературознавчих, мовознавчих та фольклорознавчих розвідок;

– «Білоруська радянська енциклопедія» щодо включення статті, присвяченої 100-річчю від дня народження народного поета Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки Янки Купали.

Ю. Ступак був членом обласної редакційної колегії книги щодо Сумської області «Історії міст і сіл Української РСР» (1973 р., 1979 р.). Його статті та довідки були введені й до «Шевченківського словника» (1976 р.): «Буквар Південноукраїнський», «Крамської», «Крайнюков», «Красножон», «Кролевець».

У своїх наукових пошуках Ю. Ступак систематично спілкувався з представниками республіканських бібліотек та музеїв [18]. Одні з них допомагали у формуванні джерельної бази досліджень (Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР), інші, на знак визнання досягнень сумського науковця, зверталися до нього з запрошеннями на виставки та конференції (Художній музей Полтавського обласного управління культури УРСР), з пропозиціями щодо участі в авторських колективах різноманітних ювілейних збірників (Літературний музей Янки Купали Міністерства культури БРСР), з проханнями щодо розповсюдження його доробку (Конотопський краєзнавчий музей Міністерства культури УРСР).

Отже, у радянський період діяльність та спадщина Ю. Ступака не тільки дістали схвальні відгуки від відомих українських критиків, але й були широко відомі науковій, педагогічній та літературній громадськості.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Багатогранний талант Ю. Ступака виявився і в управлінській діяльності, яка реалізувалась протягом майже всього його життя в керівництві кафедрами літературознавства (Конотопський учительський інститут), української літератури (Сумський педагогічний інститут ім. А. С. Макаренка), і в науково-дослідній роботі зі студентами, і в громадській активності, а головне – у процесі підготовки науково-педагогічних кадрів.

Визначено, що в основу діяльності Юрія Петровича як ученого, педагога, керівника покладено ідеї демократизму, гуманізму та народності. Це передбачало, перш за все, надання змісту навчання та виховання національного характеру (вивчення рідної мови, фольклору, вітчизняної культури, історії, мистецтва, засвоєння духовних цінностей та ідеалів українського народу). Для Ю. Ступака-управлінця характерними були такі риси, як

науковість, професіоналізм, мудрість і справедливість, широка ерудиція і допитливість, педагогічний і організаторський талант, творчий підхід до висвітлення проблем та їх розв'язання, чітка організація різних напрямів роботи.

Найбільший за часом та найплідніший період життя та роботи Ю. Ступака пов'язаний з Сумським державним педагогічним інститутом ім. А. С. Макаренка (1953–1971 рр.) та позначений активними науковими пошуками вдосконалення вітчизняної педагогічної науки та практики. У напрямі вдосконалення навчального процесу здійснювалися такі основні види діяльності, як: підготовка й видання методичної літератури й посібників для педагогічних ВНЗ; упровадження досягнень педагогічної науки в практику роботи освітніх установ; вивчення й популяризація передового педагогічного досвіду; вдосконалення навчальних планів і програм для загальноосвітніх навчальних закладів; посилення методичної допомоги вчителям; підвищення рівня підготовки педагогічних кадрів; удосконалення методів наукових досліджень.

Погляди та напрацювання Ю. Ступака активно реалізовувалися у практиці вітчизняних навчальних закладів (не тільки у власній викладацькій та просвітницькій діяльності педагога, але й в освітніх установах УРСР та СРСР). Відзначаємо, що педагогічні ідеї Юрія Петровича щодо національного та гуманістичного спрямування навчально-виховного процесу, розвивальних можливостей освіти не втратили своєї актуальності в сучасних умовах реформування системи національної школи в Україні.

Подальшого наукового розроблення потребують питання основних напрямів та змісту творчої спадщини сумського вченого.

Список використаних джерел

1. Державний архів Сумської області (далі – ДАСО). – Ф. 4969. – Оп. 1. – Спр. 119. – Арк. 1–50.
2. ДАСО. – Ф. 4962. – Оп. 6. – Спр. 2. – Арк. 1–54.
3. ДАСО. – Ф. 4962. – Оп. 4. – Спр. 5. – Арк. 1–52.
4. ДАСО. – Ф. Р-7443. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 1–20.
5. ДАСО. – Ф. 4969. – Оп. 1. – Спр. 151. – Арк. 1–59.
6. ДАСО. – Ф. 4969. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1–72.
7. ДАСО. – Ф. Р-7443. – Оп. 1. – Спр. 56. – Арк. 1–69.
8. ДАСО. – Ф. 2817. – Оп. 3. – Спр. 213.
9. Вертій О. Острівець українського духу. 85 років з дня народження Юрія Петровича Ступака / О. Вертій // Червоний промінь. – 1996. – 27 грудня.
10. Білецький Д. М. Українська дитяча література / Д. М. Білецький, Ю. П. Ступак. – К. : Радянська школа, 1963. – 235 с.
11. Білецький Д. Дитяча література : підручник / Д. Білецький, Ф. Гурвич, І. Проценко [та ін.]. – К. : Радянська школа, 1967. – 544 с.
12. Лещенко П. Я. Посібник з дитячої літератури / П. Я. Лещенко // Радянське літературознавство. – 1964. – № 5. – С. 137.
13. Демиденко П. С. Рецензія на книгу Д. М. Білецького, Ю. П. Ступака «Українська дитяча література» / П. С. Демиденко // Українська мова і література в школі. – 1964. – № 10. – С. 84–85.
14. Чалый Б. Мера требовательности. Заметки на полях учебника «Детская литература» / Б. Чалый // Литературная Украина – 1969. – 18 апреля.
15. Українська дитяча література. Хрестоматія критичних матеріалів : посібник для педагогічних інститутів / упорядн. : Ф. Х. Гурвич, В. С. Савенко. – К. : Радянська школа, 1962. – 312 с.
16. ДАСО. – Ф. Р-7443. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 1–43.
17. ДАСО. – Ф. Р-7443. – Оп. 1. – Спр. 58. – Арк. 1–37.
18. ДАСО. – Ф. Р-7443. – Оп. 1. – Спр. 59. – Арк. 1–7.

Е. В. Похилько

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ Ю. СТУПАКА

В статье сделана попытка показать основные направления просветительско-педагогической деятельности Ю. Ступака на основании анализа широкого круга первоисточников, прежде всего из фондов Государственного архива Сумской области. Очерчена сфера научных интересов сумского исследователя, которая охватывала фольклористику, искусствоведение, литературоведение, краеведение, историю педагогики. Определено, что в основе деятельности Ю. Ступака как ученого, педагога и управленца были идеи демократизма, гуманизма и народности, а взгляды и наработки Юрия Петровича активно реализовывались в практике отечественных учебных заведений (как в собственной преподавательской и просветительской деятельности педагога, так и в учебных заведениях УССР и СССР).

Ключевые слова: просветительско-педагогическая деятельность, Ю. Ступак, Ахтырское педагогическое училище, Конотопский учительский институт, Глуховский учительский институт, Сумской педагогический институт.

O. Pokhilko

EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF YU. STUPAK

The paper attempts to highlight the main directions of educational and pedagogical activities of Yu. Stupak based on the of wide range of original sources analysis, first and foremost those stored at the State Archives of Sumy Region are given in the article. The author outlines the sphere of scientific interest of the researcher from Sumy, it embraced folklore studies, art studies, literature studies, region studies, history of pedagogy. It is defined that Yu. Stupak's activity as a researcher, pedagogue and leader was rooted on the ideas of democracy, humanism and nationality. Views and ideas of Yuriy Petrovich were actively put in practice of national educational establishments (both in his individual teaching and pedagogical activity as a professor and at educational establishments of USSR and Ukrainian SSR in general).

Key words: educational and pedagogical activity; U. Stupak, Okhtyrka Teacher Training School, Konotop Teacher Training Institute, Glukhiv Teacher Training Institute, Sumy Pedagogical Institute.

УДК 378. 091. 212. 041

Н. О. Симоненко

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянуто стан дослідження і теоретичні основи організації самостійної роботи студентів у вітчизняній науковій літературі. Зроблено огляд літературних джерел, що стосуються проблеми організації самостійної роботи та конкретизовано сутність означеного феномену. Узагальнені сучасні наукові дані про основні шляхи оптимізації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: самостійна робота студентів, організація самостійної роботи, самостійна навчальна діяльність, самостійність, дослідження проблеми, вітчизняна наукова література.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах соціальних, економічних, політичних перетворень в Україні особливої актуальності набуває питання якісної підготовки конкурентоздатних фахівців, оскільки українське суспільство потребує не просто працівників, а кваліфікованих спеціалістів з нестандартним мисленням, здатних до саморозвитку, самоосвіти та інноваційної діяльності.

Процес професійного самовдосконалення неможливий без самостійної роботи, оскільки саме вона створює базу неперервної освіти та є одним з основних резервів підвищення ефективності підготовки фахівців. У зв'язку із активним упровадженням